

Marta „Zeszyty Rabczańskie” 2017
JESIONEK*

A Review of *Zeszyty Rabczańskie*
[Rabka's Yearbook of Local History], Vol. 5 (2017)

„Zeszyty Rabczańskie” są młodym czasopismem rozpowszechniającym wiedzę na temat historii, kultury, społeczeństwa i architektury niewielkiej, uzdrowiskowej miejscowości Rabka-Zdrój oraz jej okolic. Periodyk ukazuje się od 2013 roku i wydawany jest przez Stowarzyszenie Kulturowy Gościniec, pod redakcją Jana Ceklarza oraz Katarzyny Ceklarz. Czasopismo nie jest w całości udostępniane w wersji elektronicznej, jednak na stronie internetowej Stowarzyszenia, w zakładce „projekty”¹, można dokonać przeglądu zawartości poszczególnych jego numerów.

W omawianym roku ukazał się numer piąty czasopisma, jako 192-stronicowe wydanie mieszczące 10 publikacji oraz wstęp i noty o autorach. Dodatkowo do czasopisma załączono reprint fragmentu VII mapy katastralnej wsi Rabka z 1844 roku. Redaktor czasopisma, Jan Ceklarz we *Wstępie* (s. 7–8) informuje o mającej miejsce w maju 2017 roku Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej „Rabka w literaturze, literaci w Rabce”, która zorganizowana została przez Stowarzyszenie Kulturowy Gościniec oraz Instytut Filologii Polskiej Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie. Redaktor przedstawił również tematykę tekstów zamieszczonych w numerze oraz w imieniu redakcji podziękował za udostępnianie prywatnych fotografii na potrzeby wydawnicze².

* <https://orcid.org/0000-0003-3122-4958>

¹ Strona internetowa Stowarzyszenia Kulturowy Gościniec: http://www.kulturowygosciniec.pl/archiwum_zeszyty.html [dostęp: 27.12.2018].

² „Zeszyty Rabczańskie: [ludzie, historia, kultura]” nr 5, red. J. Ceklarz, K. Ceklarz, Rabka-Zdrój: SKG 2017, s. 8.

Grażyna Kubica-Heller, jako autorka pierwszego artykułu w numerze zatytułowanego „*Idylla Ponicka*”, czyli *Bronisław Malinowski i góralszczyzna* (s. 9–30), podjęła się analizy prywatnych zapisków antropologa i etnologa społecznego Bronisława Malinowskiego. Autorka dowodzi, iż młodzieńcze lata badacza spędzone w niewielkiej miejscowości Ponice miały duży wpływ na rozwój jego późniejszych zainteresowań, a co za tym idzie także i badań antropologicznych. Artykuł podzielony został na cztery części. W części wstępnej autorka przedstawiła krótki rys biograficzny Bronisława Malinowskiego, kierunki jego badań, a także tematy, którymi inspirował swoich studentów. W drugiej części, zatytułowanej *Konspekt książki*, autorka poddaje analizie własnoręcznie napisany przez Malinowskiego konspekt książki w języku angielskim, która finalnie nigdy nie została wydana. Autorka zawarła w tekście polskie tłumaczenie konspektu, który choć trudny do odcyfrowania ze względu na swój lakoniczny charakter³, stanowi ciekawy materiał badawczy traktujący nie tylko o dzieciństwie autora, ale także i jego podejściu badawczym czy będący refleksją wynikającą z obserwacji codziennego życia Poniczan. W kolejnej części tekstu zatytułowanej *Malinowski o „kulturze wschodnioeuropejskich chłopów”* autorka przedstawia obserwacje i wnioski Antropologa dotyczące życia, zwyczajów, wierzeń oraz psychologii wschodnioeuropejskich chłopów. Ten fragment tekstu Heller opiera na licznych cytatach przytoczonych na podstawie dwóch prac autorstwa Malinowskiego: książki *Seks i stłumienie w społeczności dzikich* (1927) oraz hasła *Kultura* w *Encyclopaedia of Social Sciences* (1931)⁴. Ostatnią częścią artykułu jest *Podsumowanie — obraz kultury góralskiej w ujęciu Bronisława Malinowskiego*, w której to autorka dokonała powtórnej analizy przytoczonych wcześniej fragmentów prac Malinowskiego. Podsumowała spisane przez Antropologa obserwacje codziennego życia mieszkańców Ponicy, a także pokrótce zaopiniowała fragment biografii *Bronisław Malinowski. Odyseja antropologa (1884–1920)* autorstwa M.W. Younga, dotyczący stanowiska autora wobec wyżej wymienionego konspektu. Tekst wzbogacony został o zdjęcia przedstawiające między innymi Bronisława Malinowskiego czy rękopis konspektu.

Kultura społeczna mieszkańców miejscowości Słone zainteresowała Małgorzatę Oleszkiewicz, która na podstawie własnych badań etnograficznych, przeprowadzonych wiosną i latem 1979 roku, napisała artykuł *Społeczność Słonego na przełomie lat 70. i 80. XX wieku w świetle badań nad etykietą dnia codziennego* (s. 31–54). Tekst podzielono na 14 rozdziałów, które odpowiadają poszczególnym zagadnieniom społeczno-kulturowym. We wstępie autorka podała informacje geograficzne oraz historyczne dotyczące miejscowości Słone, która obecnie jest jedną z dzielnic Rabki⁵. W kolejnej części tekstu, zatytułowanej *Przestrzeń, czas i znaczący inni*, wyjaśni-

³ Tamże, s. 12.

⁴ Tamże, s. 20–21.

⁵ Tamże, s. 31.

ła co było przedmiotem badań, przybliżając przy tym definicję słowa „etykieta”. W części zatytułowanej *Gesty i czynności, słowa i rekwiizyty* autorka zaprezentowała grupy tematyczne, jakie wyodrębniła w swoich badaniach. Następnie w *Badaniach* przedstawiła cel i sposób ich przeprowadzenia oraz grupy badawcze, które choć istotnie ciekawe, podane zostały w przypisie. W kolejnych częściach tekstu autorka opisała zasady panujące podczas posiłków, zwyczaje obowiązujące podczas wizyt, formy ubioru, a także sposoby pozdrawiania oraz komunikowania się mieszkańców Słonego. W *Podsumowaniu* autorka zwróciła uwagę na zmiany, jakie już wówczas zachodziły w etykiecie mieszkańców, które szczególnie widoczne były podczas konfrontacji różnych pokoleń. W tekście zawarto fotografie, głównie z przełomu lat 70. i 80., przedstawiające dzielnicę Słone oraz jej ludność.

Krzysztof Czereyski opublikował w omawianym numerze *Pamiętnik z wojny polsko-jaruzelskiej* (s. 55–80). Jak wskazuje tytuł artykułu jest to swoisty pamiętnik autora opisujący wydarzenia, jakie miały miejsce podczas obowiązującego w Polsce stanu wojennego. Opiswane zdarzenia są ciekawym spisem wspomnień lekarza pracującego wówczas w rabczańskim szpitalu i będącego świadkiem ówczesnych absurdów dotyczących sektora medycznego. W pierwszej części tekstu zatytułowanej *Goście w Rabce* autor skupia się na opisanu przebiegu akcji pomocy, zorganizowanej przez szwajcarską Polonię i skierowanej do wspomnianego szpitala. W części kolejnej autor przedstawia swoje przeżycia związane z ukończonym zagranicznym kursem medycznym oraz wrażenia, jakie towarzyszyły mu podczas podróży. Następnie Czereyski opisał *Stan wojenny* widziany z perspektywy Polaka przebywającego wówczas chwilowo poza granicami kraju, a później tuż po powrocie oraz związane z tą sytuacją emocje. Ciekawym zabiegiem jest uzupełnienie wspomnianych tu fragmentów o komentarz autora w latach późniejszych, gdzie wyraźnie zauważyć można zmiany zachodzące w kraju. W części *Dziesięć lat później* znajdują się wspomnienia już nie tylko lekarza, ale także i posła na sejm, *Dwadzieścia lat później* prezentuje sytuację polityczną w Polsce na początku lat dwutysięcznych, *Dopisane w styczniu 2010* przedstawia wspomnienie autora związane z przesłuchaniem na milicji w 1981 roku, a część *Trzydzieści lat później* jest podsumowaniem zmian, jakie zaszły w Polsce od momentu ogłoszenia stanu wojennego aż do roku 2011, jest to również refleksja autora nad własnym życiem. Tekst opatrzone fotografiami pochodzącymi głównie ze zbiorów autora.

Rabczańskie mozaiki (s. 81–90) stały się przedmiotem rozważań Bożeny Kostuch. Autorka obserwując architekturę Rabki-Zdrój odnalazła trzy budynki, na których wykonano kompozycje mozaikowe⁶. Rozpoczynając tekst informacjami ogólnymi dotyczącymi opisywanej techniki dekoracyjnej, przeszła następnie do omówienia dwóch budynków ozdobionych mozaikami. Pierwszym z nich jest liceum ogólnokształcące Zespołu Szkół Uzdrawiskowych, drugim natomiast szkoła należąca

⁶ Tamże, s. 83.

do Śląskiego Centrum Rehabilitacyjno-Uzdrowiskowego im. dra Adama Szebesty. Autorka przedstawiła pokrótce historię budynków, omówiła ich przeznaczenie i architekturę oraz opisała poszczególne mozaiki, jakimi zostały ozdobione. Następnie przedstawiła sylwetki Franciszka Wyleżucha oraz Jerzego Kluski — autorów opisanych wcześniej kompozycji. Ostatnim budynkiem, jaki przedstawiła autorka jest Uzdrowiskowy Szpital Kardiologiczny, jednak opis ten jest oszczędny, gdyż jak podano mozaika na tymże budynku odkryta została dzięki widokówce z 1985 roku i tylko tam też obecnie widnieje. Kostuch wspomina także o mozaikach znajdujących się w miejscowości Raba Niżna. W podsumowaniu autorka pokrótce zaprezentowała również dwie kompozycje, z których pierwszą jest mozaika umieszczona na murze rabczańskiego cmentarza, drugą natomiast jest kompozycja znajdująca się na dnie rabczańskiej fontanny. Artykuł opatrzone zdjęciami przedstawiającymi opisywane przez autorkę dzieła.

Kolejnym artykułem opublikowanym w omawianym numerze jest *Kościół parafialny pw. św. Marii Magdaleny w Rabce-Zdroju — zabytek doby historyzmu* (s. 91–112) autorstwa Andrzeja Siwka. Autor rozpoczął tekst od krótkiego przedstawieniem budynku na tle miasta, a następnie dokonał podziału artykułu na pięć części. *Źródła pisane o kościele* przedstawiają wszelkie wzmianki dotyczące kościoła opublikowane na łamach prasy, książek oraz innych dokumentów archiwalnych. Następnie autor opisał *Historię świątyni* przedstawiając przy tym osoby biorące udział w jej tworzeniu. *Architekturę budynku* oraz jego wartość architektoniczną opisano bardzo dokładnie za sprawą czytelnego podziału tej części tekstu na trzy podrozdziały: *Bryła zewnętrzna*, *Wnętrze* oraz *Zabytek*⁷. Kolejno autor przedstawił sylwetkę i dokonania architektoniczne Sławomira Odrzywolskiego, a na zakończenie zaprezentował również innych twórców omawianej budowli sakralnej. W tekście znajdują się fotografie przedstawiające świątynię od zewnątrz, jak i prezentujące elementy znajdujące się w jej wnętrzu.

Ks. Jan Nowak przedstawił artykuł zatytułowany *Błogosławiony ks. Władysław Bukowiński w historii Rabki* (s. 113–124). Autor w *Słowie wstępnym* pokrótce zaprezentował sylwetkę księdza Władysława Bukowińskiego, by temat ten rozwinąć w części kolejnej: *Młodość, edukacja i formacja*. Następnie przybliżył działalność księdza Bukowińskiego podczas jego pobytu w Rabce-Zdroju, skupiając się głównie na jego pracy pedagogicznej w Prywatnym Żeńskim Gimnazjum Sanatoryjnym im. św. Teresy. Tekst uzupełnił licznymi cytatami, pochodzącymi w dużej mierze ze szkolnej księgi pamiątkowej, a więc będącymi faktycznymi wspomnieniami księdza oraz jego uczennic. Autor zakończył artykuł opisując *Dalsze losy* księdza, w których przytoczył wypowiedzi papieża Jana Pawła II oraz papieża Franciszka dotyczące Błogosławionego. Tekst opatrzone został zdjęciami przedstawiającymi księdza Władysława Bukowińskiego wraz z uczennicami.

⁷ Tamże, s. 98–102.

Tajne nauczanie w Rabce-Zdroju 1939–1945. Rys historyczny (s. 125–136) autorstwa Gabriela Szustera to kolejny artykuł opublikowany w omawianym numerze. Autor rozpoczynając tekst *Uwagami wstępnymi* przedstawił podstawę źródłową, na której oparł swój artykuł, scharakteryzował termin „tajna szkoła” oraz opisał źródła motywacji ówczesnych nauczycieli. We wstępie znaleźć można również wyszczególnione grupy osób wchodzące w skład tajnej oświaty, a także sposób jej prowadzenia na terenie Małopolski. Następnie autor przeszedł do tekstu właściwego opisując *Tajne nauczanie w Rabce*, gdzie zaprezentował nazwiska czynnie działających wówczas nauczycieli, a także przedstawił system i strukturę tajnego szkolnictwa na tychże terenach. Całość opatrzona została czterema wykresami obrazującymi zróżnicowanie nauczycieli w omawianych latach ze względu na wiek, płeć oraz wykształcenie, które następnie zostały dokładnie przeanalizowane. W tekście znajdują się również zdjęcia przedstawiające budynki, w których odbywało się tajne nauczanie.

Barbarę Słuszkiewicz zainteresowały natomiast *Spisy rabczańskich podatników z XVIII i XIX wieku* (s. 137–176). Swoją tekst autorka zbudowała na podstawie analizy dwóch dokumentów, pierwszym z nich jest tzw. metryka józefińska z 1786 roku, a drugim metryka franciszkańska z 1820 roku⁸. We wstępie autorka zwróciła uwagę na wartość historyczną wymienionych dokumentów, a następnie przeszła do ich analizy z podziałem na poszczególne metryki. W tekście uwzględniono informacje ogólne dotyczące obydwóch dokumentów, takie jak przeznaczenie, zawartość czy zakres jaki obejmowały. Autorka umieściła również w artykule obszernie wypisy z metryk, które dotyczą gruntów należących do Rabki. W *Podsumowaniu* Słuszkiewicz dokonała skrupulatnej rekapitulacji zebranych danych, zaprezentowała nazwiska należące do przedstawicieli poszczególnych gromad oraz przedstawiła dwie tabele, prezentujące dane na temat wysokości podatku od gruntów w ówczesnych latach w Rabce. Artykuł zawiera także fotografie przedstawiające analizowane przez autorkę metryki oraz inne związane z nimi dokumenty.

Paweł Franczak zainteresował się ciekawym opisem dotyczącym opadu atmosferycznego, który miał miejsce w okolicach Rabki, a swoje wnioski opisał w artykule: *Stanisław Staszic o wielkim gradobiciu w sierpniu 1805 roku w Kotlinie Rabczańskiej* (s. 177–180). Autor swój tekst rozpoczął od krótkiego przedstawienia sylwetki Stanisława Staszica, zaprezentowania jego zainteresowań oraz badań jakie prowadził. Jako pierwszy przytoczony oraz opisany został cytat pochodzący z wyprawy Staszica na Babią Górę w 1804 roku⁹. Drugim i ostatnim przytoczonym w artykule cytatem jest opis będący wynikiem obserwacji burzy z gradobiciem nad Kotliną Rabczańską, która miała miejsce w 1805 roku. Tutaj autor dokonał dokładnej analizy tekstu zestawiając informacje w nim zawarte z innymi źródłami z zakresu meteorologii i hydrologii. Dane przedstawione przez Staszica porównał także ze współczesnymi

⁸ Tamże, s. 137.

⁹ Tamże, s. 177.

informacjami dotyczącymi podobnych opadów atmosferycznych i pochodzącymi między innymi z Ukrainy, Chin czy Stanów Zjednoczonych. Tekst opatrzone tylko jedną fotografią przedstawiającą widok na Babią Górę.

Ostatnim artykułem zamieszczonym w omawianym numerze jest tekst Roberta Miśkowca zatytułowany *Edward Gacek — artysta garncarz* (s. 181–188). Autor rozpoczyna tekst przedstawieniem historii garncarstwa w Rabce oraz Skomielnej Białej, a następnie przechodzi do zaprezentowania informacji dotyczących życia i twórczości Edwarda Gacka — ostatniego czynnego skomielniańskiego garncarza¹⁰. W tekście skupiono się głównie na opisanu działalności garncarskiej artysty zaczynając od samych jej początków, kiedy to bohater artykułu uczył się zawodu, a jego zainteresowania tą sztuką dopiero się rozwijały. Kolejno przedstawiono nagrody, jakie otrzymał w licznych konkursach garncarskich, a następnie zaprezentowano szkolenia i pokazy, jakie prowadził na terenie całego kraju oraz poza jego granicami. W tekście, na podstawie dostępnych wywiadów, cytowano zarówno artystę, jak i osoby z jego otoczenia. Umieszczono także fotografie przedstawiające Edwarda Gacka oraz jego pracownię.

Z powyższego omówienia widać wyraźnie, jak bardzo zróżnicowany tematycznie jest numer piąty „Zeszytów Rabczańskich”. Treści zamieszczone w analizowanym numerze czasopisma dotyczą zarówno historii miejscowości, jak i jej architektury, czy osób z nią związanych, dzięki czemu odkrywają przed czytelnikiem szerokie spektrum ciekawostek na temat regionu. Jak można zauważyć, tematy dotyczące Rabki-Zdroju oraz jej okolic są jeszcze niewyczerpane, co dowodzi jak w pełni uzasadnione jest dalsze wydawanie „Zeszytów”, które z pewnością przyczyniają się do propagowania wiedzy o regionie.

---

¹⁰ Tamże, s. 181.